

Roll Number		
-------------	--	--

SET B

INDIAN SCHOOL MUSCAT
FIRST MID TERM EXAMINATION
SUBJECT : SANSKRIT

CLASS: IX

Sub.Code: 122

Time Allotted: 3 Hrs.

19.09.2018

Max.Marks: 80

General Instructions:

1. प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति ।

खण्डः (क) अपठित-अवबोधनम् 5 अंकाः

खण्डः (ख) रचनात्मकं - कार्यम् 15 अंकाः

खण्डः (ग) अनुप्रयुक्त- व्याकरणम् 25 अंकाः

खण्डः (घ) पठित अवबोधनम् 35 अंकाः

2. सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः ।

3. प्रश्नानाम् उत्तराणि खण्डानुसारम् क्रमेणैव लेखनीयानि ।

खण्ड 'क' अपठित अवबोधनम्

प्रश्न 1 अधोलिखितम् अनुच्छेदम् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत

उत्साहः उदासीनता, निराशा चेति तिस्रः मनसः अवस्थाः । शिशवः सदा उत्साहशीलाः इति विदितमेव । युवानः अपि प्रायेण उत्साहशीलाः । अनेके वृद्धाः अपि तथैव । वयसः उत्साहस्य च नास्ति सम्बन्धः । उत्साह मानवस्य सहजः स्वभावः । सः मनसः शरीरस्य च विकासाय भवति । शिशुः उत्साहेन सर्वं ग्रीतुं सर्वैः सह ख्रादितुं सर्वैः सह ख्रेलितुं च प्रवर्तते । प्रतिबन्धे कृते रेदिति । उपहासे कृते क्रोधं प्रकटयति किन्तु निराशो न भवति ।

(क) एकपदेन उत्तरत -

2×1/2=1

(क) शिशु उपहासे कृते किं करोति ?

(ख) मनसः कति अवस्थाः सन्ति ?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत -

2×1=2

(क) के के उत्साहशीलाः भवन्ति ?

(ख) शिशुः उत्साहेन किं करोति ?

(ग) निर्देशानुसारं उत्तरत -

4×1/2=2

(क) 'अवस्था' इति पदस्य कर्तृपदं अनुच्छेदे किं अस्ति ?

(मनसः, उत्साहः, उत्साह)

(ख) 'ज्ञातमेव' इत्यर्थे किं पदं गद्यांश प्रयुक्तम् ?

(विदितमेव, प्रायेण, उत्साहस्य)

(ग) 'एके' पदस्य किम् विलोमपदं गद्यांशे आगतः?

(अनेके, अनेकाः, अनेकानि)

(घ) 'खेलितुं' क्रिया पदे किं पर्यायवाची पदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ?

(कत्वा, ल्यप्, तुमुन्)

खण्ड 'ख' रचनात्मक लेखनम्

प्रश्न 2 स्वकक्षाध्यापिकाया विषये मित्रं प्रति लिखितं पत्रम् मञ्जूषाया प्रदत्तपदानां सहायतया पूरयत् -

10×1/2=5

परीक्षाभवनात्

दिनांकः ×××

प्रिय मित्र ।

(1)..... नमः

अत्र कुशलं तत्रास्तु (2)..... अहम् मम कक्षाध्यापिकाया विषये (3).....मम (4)..... एका
निपुणा अध्यापिका अस्ति । सा (5)..... पाठयति । सा निजविषये (6)..... अस्ति । सा
अतीव (7)..... अस्ति । परमात्मा तस्या (8)..... दीर्घं कुर्यात् (9).....नमः ।

तव (10)..... आकाशः

मञ्जूषा -

सस्नेहे, कक्षाध्यापिका, पत्रे, कुशला, विनम्रा, लिखामि, आयुः, सर्वेभ्यः, भूगोलः, मित्रम्
--

प्रश्न 3 चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्च वाक्यानि संस्कृते लिखत ।

5×1=5

मञ्जूषा -

अरण्ये, नदी, जलस्य, पर्वते, वृक्षाणि प्रवहति, वृक्षैः, शुद्धम्, प्रवाहः, वायु
--

अथवा

(ख) मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया 'विद्यायाः लाभाः' इति विषयम् अधिकृत्य संस्कृतभाषायां पञ्चवाक्यानि लिखत ।

मञ्जूषा-

सर्वप्रधानम्, विद्यां विना, विनयं, योग्यता, धनार्जनम्,
व्यर्थं, विद्वान् लेखकः, स्वाध्यायः पूज्यते, अनुशासनम्

प्रश्न 4 अधोलिखित वाक्यानाम् संस्कृतभाषायाम् अनुवादं कुरुत -

5 x 1 = 5

- (क) बालिका खेलने के लिए उद्यान में जाती है ।
(ख) कक्षा के बाहर छात्र कोलाहल कर रहे हैं ।
(ग) तुम कहाँ जाकर खेलते हो ?
(घ) रमेश पुस्तकालय जाकर समाचार-पत्र पढ़ता है ।
(ङ) घर के चारों ओर वृक्ष हैं ।

खण्ड 'ग' - अनुप्रयुक्त - व्याकरणम्

प्रश्न 5 अधोलिखित वर्णान् सम्योज्य रिक्तस्थानं पूरयत -

2 x 1/2 = 1

- (क) स्त्री = स् + त् + + ई (र, ऋ)
(ख) स् + व् + अ + र् + ण + अ + प् + अ + क + ष् + ई =
(क) स्वर्णपक्षी (ख) स्वरणपक्षी (ग) सवर्णपक्षि

(ग) अधोलिखित वर्णानाम् उच्चारणस्थानानि लिखत ।

2 x 1 = 2

द = (ओष्ठ, दन्तय, तालव्य)
ड = (कण्ठः, नासिक्य, दन्तय)

प्रश्न 6 अधोलिखित रेखांकितपदानाम् सन्धिं सन्धिच्छेदं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत -

4 x 1 = 4

- (क) छात्रः तपोवनम् गच्छति ।
(तपः + वनम्, तपो + उपवनम्, तपः + उपवनम्)
(ख) विद्यालये पुस्तक + आलयः अपि अस्ति ।
(पुस्तकालया, पुस्तकालयः, पुस्तकालयाः)
(ग) नेता समारोहस्य उद्घाटनम् करोति ?
(उत् + घाटनम्, उद + घाटम्, उद + घाटनम्)
(घ) इदानीं ग्रीष्म + ऋतुः अस्ति ।
(ग्रीष्म + ऋतुः, ग्रीष्म + तुः, ग्रीष्मर्तुः)

प्रश्न 7 अधोलिखित वाक्यान् कोष्ठकात् चित्वा उचितविभक्तिपदेन पूरयत -

6×1=6

- (क) पिता अध्यापकः अस्ति। (रमा- षष्ठी)
(रमया , रमायाः , रमायै)
- (ख)सह काकाः अपि उत्पतन्ति।
(चटकाभिः, चटकायाः, चटकैः)
- (ग) कालिदासः श्रेष्ठ आसीत्। (कवि -उपपद वि०)
(कवीनाम्, कविनाम्, कवयः)
- (घ) बालकस्य माता शिक्षिका अस्ति।
(तस्याः, तस्य, तत्) (तद्-पु०)
- (ङ) उद्याने लताः सन्ति। (चतुर)
(चत्वारः, चतस्रः, चत्वारि)
- (च) कारयाने चत्वारि भवन्ति।
(चक्राः, चक्रम्, चक्राणि)

प्रश्न 8 अधोलिखित वाक्यान् कोष्ठकात् चित्वा उचित धातुपदेन पूरयत -

3×1=3

- (क) वानराः कदलीफलानि।
(भक्षति, भक्षयन्ति, भक्षयन्ती)
- (ख) सा महिला जलम्।
(आनयन्ति आनयति, आनयामि)
- (ग) अस्माकं देशः कदापि पराधीन न।
(भवेताम्, भवेयुः, भवेत)

प्रश्न 9 अधोलिखित प्रदत्तेषु वाक्येषु उचितं विभक्तिं प्रयुज्य वाक्यानि पूरयत -

4×1=4

- (क) कपयः उपरि क्रीडन्ति। (वृक्ष)
(वृक्षम् , वृक्षे, वृक्षस्य)
- (ख) नमः। (अध्यापक)
(अध्यापकाय, अध्यापकै, अध्यापकाम्)
- (ग)परितः वृक्षा सन्ति। (विद्यालय)
(विद्यालयस्य, विद्यालये, विद्यालयं)
- (घ) गोपालः सह वार्ता करोति। (सरस्वती)
(सरसवत्या , सरसवत्यै , सरसवतीः)

प्रश्न 10 प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितं उत्तरं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत-

3×1=3

- (क) बालकाः..... पुस्तकालयं गच्छन्ति।। (पठितुम्)
(पठ+तुमुन् , पठि+तुमन्, पठ+तुमन्)

(ख) रामकथां..... जनाः गच्छन्ति । । (श्रु+कत्वा)
(श्रुत्वा, श्रुकत्वा, श्रुकत्वा)

(ग) सः वृक्षं पश्यति । (आ+रूह+ल्यप्)
(आरूह्य, अवरूह्य, आरोह्य)

प्रश्न 11 अधोलिखितेषु पदेषु उपसर्गान् धातून् च पृथक् कृत्वा लिखत -

4×1/2=2

- (क) उद्याने पुष्पाणि..... । (सुशोभन्ते, सुशोभते, सशोभताम्)
(ख) लक्ष्मणः रामम् । (अनुगच्छति, अनुगच्छन्ति, अनुगच्छतः)
(ग) कुलं शोभते । (सुपुत्रम्, सपुत्रेण, सुपुत्रे)
(घ) शिक्षकः विद्यालयात् । (निर्गच्छति, निर्गच्छन्ति, निर्गच्छतः)

खण्ड 'घ' पठित अवबोधनम्

प्रश्न 12 अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् लिखत-

नैतादृशः स्वर्णपक्षो रजतचञ्चुः स्वर्णकाकस्तया पूर्वं दृष्टः । तं तण्डुलान् खादन्तं हसन्तञ्च विलोक्य बालिका रोदितुमारब्धा । तं निवारयन्ति सा प्रार्थयत् - तण्डुलान् मा भक्ष्य । मदीया माता अतीव निर्धना वर्तते । स्वर्णपक्षः काकः प्रोवाच मा शुचः । सूर्योदयात्प्राग् ग्रामादबहिः पिप्लवृक्षमनु त्वयगन्ताव्यम् । अहं तुभ्यं तण्डुलमूल्यं दास्यामि । प्रहर्षिता बालिका निद्रामपि न लेभे ।

(क) एकपदेन उत्तरत-

(1) कः तण्डुलमूल्यं दास्यति ?

2×1=2

(2) स्वर्णकाकः कया न पूर्वं दृष्टः ?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत-

(1) बालिका किमर्थं रोदितुम् आरब्धा ?

2

(2) बालिका स्वर्णकाकं किम् अकथयत्

(ग) निर्देशानुसारं उत्तरत-

4×1/2=2

(1) 'तं तण्डुलान् खादन्त...' अत्र तं सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ?

(काकाय, बालिका, तण्डुलान्)

(2) 'प्रार्थयत्' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(बालिका, सा, काकः)

(3) 'पिता' इति पदस्य विलोमपदं किम् ?

(काकः, निर्धना, माता)

(4) 'दास्यामि' इति क्रियापदे किम् लकारं ?

(लोट, लृट्, लट्)

प्रश्न 13 अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् लिखत -

लतानां नितान्तं सुम शान्तिशीलम्
चलेदुच्छलेत्कान्तसलिलं सलीलम्,
तवाकर्ण्य वीणामदीनां नदीनाम् । ।

(क) एकपदेन उत्तरत -

2×1=2

- (1) केषाम् कान्तसलिलम् उच्छलेत् ?
- (2) कविः शारदां किम् वादयितुम् कथयति ?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत-

2

- (1) किम् श्रुत्वा लतानाम् सुमं चलेत् ?
- (2) उच्छलेत् किं चलति ?

(ग) निर्देशानुसारं उत्तरत-

4×1/2=2

- (1) 'वीणां' इति पदे का विभक्ति ?
(द्वितीया, प्रथमा, षष्ठी)
- (2) 'जलम्' इत्यर्थे किम् पदम् प्रयुक्तम् ?
(नदीनाम्, सुमं, सलिलम्)
- (3) 'तवाकर्ण्य' इति पदे कः प्रत्ययः
(णिच्, ल्यप्, क्त)
- (4) 'कोलाहलम्' इति पदस्य विलोमपदं किम्?
(शान्तिं, नितान्तं, उच्छलेत्)

प्रश्न 14 अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् लिखत -

(ततः प्रविशति कारतलाभ्यां चक्षुषी मार्जयन्ति पञ्चवर्षदेशीया बालिका सोमप्रभा)

विमला - अये जागरिता! त्वरस्व तावत् । परिहीयते विद्यालयगमनवेला ।

सोमप्रभा - अम्ब! अद्य न गमिष्यामि विद्यालयम् ।

विमला - हस्तेन सोमप्रभां गृहीत्वा अयं किमेतत् कथयसि । विद्यालयस्तु गन्तव्य एव प्रतिदिनम् ।
(सोमप्रभायाः प्रस्थानम्)

श्वश्रूः - विमले ! अयि दुष्टे ! कुत्र मृतासि ? कियतः कालात् शब्दापयामि ?

विमला - (सकरुणं निशम्य) इयं मम श्वश्रूः सदैव मर्मघातिभिः कटुवचनैराक्षिपति माम् । (उच्चैः स्वरेण)
अम्ब! इयमागच्छामि । किं करणीयम् ? (परिक्रामति)

2×1=2

(क) एकपदेन उत्तरत-

- (1) कस्या श्वश्रूः कटुवचनैः आक्षिपति ?
- (2) बालिका कतिवर्षीया आसीत् ?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत-

- (1) सोमप्रभा किम् कुर्वन्ती प्रविशति ?
(2) विमला सोमप्रभां किं कथ्यति ?

(ग) निर्देशानुसारं उत्तरत-

4×½=2

(1) 'आक्षिपति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?
(मम, श्वश्रू, विमला)

(2) 'इयम्' आगच्छामि अत्र इयम् सर्वनामपदं कस्यै प्रयुक्तम् ?
(विमलायै, सोमप्रभा, विमला)

(3) 'गृहीत्वा' इति पदे किं प्रत्यय प्रयुक्तम् ?
(ल्यप्, ईत्वा, क्त्वा)

(4) 'स्वरेण' इति पदे का विभक्ति प्रयुक्तम् ?
(प्रथमा, तृतीया, सप्तमी)

प्रश्न 15 अधोलिखितं रेखांकितपदानि आश्रित्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत -

5×1=5

- (क) ग्रामे निर्धना स्त्री अवसत् ।
(ख) त्वम् वेतनस्य गर्वम् उद्वहसि ।
(ग) सः कल्पतरवे न्यवेदयत् ।
(घ) वृक्षाः फलं न खादन्ति ।
(ङ) चटकः स्वकर्मणि व्यग्रः आसीत् ।

प्रश्न 16 अधोलिखितश्लोकानाम् अन्वयं उचितपदेन पूरयित्वा पुनः लिखत ।

पिबन्ति नद्यःस्वयमेव नाम्भः, स्वयं न खादन्ति फलानि वृक्षाः ।

नादन्ति सस्यं खलुवारिवाहाः,परोपकाराय सतां विभूतयः । ।

(क) अन्वय- नद्य (1).....एव अम्भः न पिबन्ति, (2)..... स्वयं फलानि न खादन्ति । खलु
(3)..... सस्यं न अदन्ति, (4)..... सतां विभूतयः ।

4×½=2

श्रूयतां धर्मसर्वस्वं श्रुत्वा चैवावधार्यताम् ।

आत्मनः प्रतिकूलानि परेषां न समाचरेत् । ।

(ख) अन्वय- धर्मसर्वस्वं (1)..... श्रुत्वा च एव (2)..... आत्मनः (3)..... परेषां न
(4)समाचरेत् ।

4×½=2

प्रश्न 17 अधोलिखितानि वाक्यानि कथाक्रमेण संयोज्य लिखत -

8×1/2=4

- (क) ततः प्रभृति स विद्याव्यसनी भूत्वा महतीं वैदुषीं प्रथां सम्पदं च लेभे ।
(ख) तन्द्रालुर्बालो लज्जया तेषां दृष्टिपथमपि परिहरन्नेकाकी किमप्युद्यानं प्रविवेश ।
(ग) कथमस्मिन् जगति प्रत्येकं स्व-स्वकृत्ये निमग्नो भवति ।
(घ) भ्रान्तः कश्चन बालः पाठशालागमनवेलायां क्रीडितुं निर्जगाम ।
(ङ) अथ स पुष्पोद्यानं व्रजन्तं मधुकरं दृष्ट्वा तं क्रीडाहेतोराह्वयत् ।
(च) मानुष्य मम मित्रं भविष्यसि । एहि क्रीडावः ।
(छ) स तु 'नीडः कार्यो बटदुशाग्रायां तद्यामि कार्येण' इत्युक्त्वा स्वकर्मव्यग्रो बभूव ।
(ज) सः चिन्तयामास विरमन्त्वेते वराकाः पुस्तकदासाः ।

प्रश्न 18 अधोलिखित पदानाम् उचितम् पर्यायवाची विलोमपदम् च लिखत -

4×1=4

(क) पर्यायवाचीपदं -

- (1) सा पाकशालायाम् भोजनम् पाचयति स्म ।
(रसोईगृहे, महानसम्, सुन्दरः)
2) प्रजायै कल्याणाय राजा प्रतिदिने स्वराज्ये भ्रमणं कुर्वत
(मानवः, जनाः, भूपति)

(ख) विलोमपदं -

- (1) तन्द्रालु बालः उद्यानं प्रविवेश ।
(जागरूकः, सरलः, सुन्दरः)
(2) शनै- शनै सूर्यास्तं भवति ।
(सूर्य उदयः, सूर्यादयः, सूर्योदयः)

समाप्ता